

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף ה

מנלן? מנין שיהושפט לא היה נבדל מאחאב?

אילימא מדכתיב "כְּמוֹנֵי כְּעֻמֵי כְּעֻמָּךְ": יהושפט אמר זאת לאחאב, ומשמע שכוונתו לומר לאחאב 'אתם כמונו' שאנחנו סומכים עליכם לעניין איסור והיתר. אלא מעתה "כְּסוֹסֵי כְּסוֹסֵיךָ" הכי נמי?! והרי בהמשך הפסוק שם נאמר "כְּסוֹסֵי כְּסוֹסֵיךָ" ולא שייך לומר זאת לעניין איסור והיתר. אלא מה דהוי אסוסין תהוי אסוסי ה"נ מאי דהוי עלך ועילוי עמך תיהוי עלי ועילוי עמי: אלא כוונת יהושפט לומר לאחאב שמה שיקרה במלחמה לסוסין יקרה גם לסוסים שלי, וכמו כן "כְּמוֹנֵי כְּעֻמֵי כְּעֻמָּךְ" כוונתו שמה שיקרה במלחמה לעמך יקרה גם לי.

נמצא שאין משם ראייה שיהושפט לא היה נבדל מאחאב.

אלא מהכא, "וּמִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל וַיהוֹשֻפֵט מֶלֶךְ יְהוּדָה יֹשְבִים אִישׁ עַל כְּסָאוֹ מְלֻבָּשִׁים בְּגָדִים בְּגָרְןָּ פֶתַח שַׁעַר שְׁמֶרוֹן". מאי 'גורן'? אילימא גורן ממש, אטו שער שומרון גורן הוה? וכי שער העיר שומרון היה גורן של תבואה?

אלא כי גורן, דתנן סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה: אלא כוונת הפסוק שאחאב ויהושפט ישבו בחצי עיגול כצורת גורן כמו שהסנהדרין היו יושבים, והסנהדרין ישבו כך כדי שיראו אחד את השני וכל אחד ישמע את דבר חבירו ומתווכחים זה עם זה עד שתצא הוראה כהלכה, לפי שאם היו יושבים בשורה אין יושבי ראש השורה רואים את יושבי סוף השורה. וכאן לגבי אחאב ויהושפט הכוונה שהם ישבו בחיבה וברעות ובאגודה אחת כמו הסנהדרין שלא חושדים אחד בשני. ומכאן ראייה שיהושפט לא היה נבדל מאחאב.

*

לימא מסייע ליה: הגמ' מביאה סיוע לרב ענן שאמר לעיל שמותר לאכול משחיטת מומר לע"ז.

"וְהָעֲרָבִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר בְּבִקְרָוּ וּלְחֶם וּבָשָׂר בְּעָרֵב", ואמר רב יהודה אמר רב מבי טכחי דאחאב: העורבים הביאו לאלהיו (שהתחבא מאחאב בנחל כְּרִית) בשר מבית המטבחיים של אחאב, ומכאן ראייה שמותר לאכול משחיטת מומר לע"ז.

דחיית הראיה: על פי הדבור שאני: הקב"ה התיר לאלהיו לאכול זאת בהוראת שעה, שנאמר "וְאֵת הָעֲרָבִים צִוִּיתִי לְכַלְכֵּלָךְ שָׁם", ואין להוכיח משם.

מאי עורבים? אמר רבינא עורבים ממש: עוף ששמו 'עורב'.

שאלה: א"ל רב אדא בר מניומי, ודלמא תרי גברי דהוי שמיהו עורבים: אולי שני אנשים ששם 'עורב' הביאו לו? וכפי שמצאנו שיש אדם בשם 'עורב' שנאמר "וַיִּלְכְּדוּ שְׁנֵי שָׂרֵי מִדְּוָן אֶת עֲרָב וְאֶת זָאב, וַיַּהַרְגוּ אֶת עֲוֹרָב בְּצוּר עֲוֹרָב וְאֶת זָאב הָרְגוּ בְּקֵב זָאב".

תשובה: א"ל איתרמאי מילתא דתרוייהו הוה שמיהו עורבים! ענה לו רבינא - וכי בדיוק לשני האנשים שהביאו לאלהיו את המזון קראו 'עורב'? אלא בהכרח שהיו אלא עורבים ממש.

שאלה: ודלמא על שם מקומן: אולי היו אלה שני אנשים שנקראו כך על שם מקום מגוריהם? וכפי שמצאנו שגם אדם אחד נקרא על שם מקומו ולא רק כל העם (העם נקרא על שם מקומו כגון פלשתים וגבעונים שנקראו על שם מקומם), שנאמר "וְאֶרֶם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיֵּשְׁבוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נְעֲרָה קִטְנָה", והקשינו ש"נערה" משמעותה שכבר הביאה שתי שערות ואילו "קטנה" משמעותה שלא הביאה שתי שערות, ואמר ר' פדת שהיא היתה קטנה מהעיר 'נעורן' ולכן נקראה "נערה", נמצא שגם לאדם יחיד קוראים על שם מקומו, וא"כ גם כאן יתכן ש"עורבים" הכוונה לשני אנשים מהעיר 'צור עורב' שנקראו "עורבים" על שם מקומם.

תשובה: אם כן עורביים מיבעי ליה: אם כן היו צריכים לקרוא להם "עורביים" ולא "עורבים" כדי שלא נחשוב שמדובר בעורבים ממש.

*

לימא מסייע ליה: סיוע לרב ענן שמותר לאכול משחיטת מומר לע"ז. למדנו בכרייתא - הכל שוחטין ואפילו כותי ואפילו ערל ואפילו ישראל מומר. ע"כ הכרייתא.

האי ערל ה"ז: אי אפשר לומר ש'ערל' האמור בברייתא הכוונה שמתו אחיו מחמת מילה (ולא מלים אותו שמה ימות), שהרי הוא ישראל גמור לפי שהוא אנוס, אלא בוודאי מדובר ב'מומר לערלות', כלומר שמזלזל במצוות מילה ולכן לא מל את עצמו, ושחיטתו כשרה כיון שמומר לדבר אחד שחיטתו כשרה.

אימא סיפא: בסיפא של הברייתא נאמר 'ואפילו ישראל מומר', אי אפשר לומר שמדובר במומר לדבר אחד, שהרי את זה כבר אמרה הברייתא ב'מומר לערלות', אלא בהכרח שמדובר במומר לע"ז, ומכאן ראייה לדברי רב ענן שמותר לאכול משחיטת מומר לע"ז.

דחיית הראיה: לא לעולם אימא לך וכו': באמת מומר לע"ז אסור לאכול משחיטתו, וכפי שאמר מר, חמורה עבודת כוכבים שכל הכופר בה כאילו מודה בכל התורה כולה, אלא שכוונת הברייתא 'ישראל מומר' למומר לשחיטה, כלומר שהוא רגיל לעבור על מצוות שחיטה ואוכל נבילות לתיאבון, והחידוש הוא שאנו לא אומרים שכיון שהוא רגיל לעבור על כך הדבר דומה בעיניו להיתר, אלא הדבר אסור עליו והוא עובר על כך לתיאבון (= כשאין לו בשר כשר), וכשאנחנו נותנים לו סכין לשחוט הוא לא אוכל נבלה אלא מעדיף לשחוט ולאכול בשר כשר, ולכן מותר לאכול משחיטתו.

*

הגמ' מקשה על רב ענן: **מיתיבי:** למדנו בברייתא - נאמר בתורה "אָדָם פִּי יִקְרִיב מִכֶּם קִרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבְּקָר וּמִן הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת קִרְבְּנֵיכֶם", "מִכֶּם" משמעותו שרק חלק מכם יכולים להקריב נדר ונדבה ולא כולכם, וזה להוציא את המומר שלא מקבלים את נדבתו, וכן דורשים "מכם" שרק לגבי ישראל מקבלים רק מישראל כשר ולא ממומר, אבל לגבי אומות העולם מקבלים מכולם. "מִן הַבְּהֵמָה" מלמדנו שמקבלים גם מבני אדם הדומים לבהמה, כלומר שלא מקיימים מצוות.

מכאן אמרו מקבלין קרבנות מפושעי ישראל (= משמע שעושים במזיד, דהיינו מומר) כדי שיחזרו בהן בתשובה חוץ מן המומר ומנסך את היין ומחלל שבתות בפרהסיא.

לפני שהגמ' מבארת את הקושיא על רב ענן, היא מקשה על הברייתא:

הא גופא קשיא: בהתחלה אמרת שמהמילה "מכם" לומדים שלא מקבלים קרבן ממומר, ואח"כ אמרת שמקבלים קרבנות מפושעי ישראל.

תירוץ: **הא לא קשיא:** ברישא מדובר במומר לכל התורה כולה ולכן לא מקבלים ממנו, ובמציעתא מדובר במומר לדבר אחד ולכן מקבלים ממנו.

כעת הגמ' מבארת את הקושיא על רב ענן:

אימא סיפא, חוץ מן המומר ומנסך את היין ומחלל שבת בפרהסיא וכו': מה כוונת הברייתא 'מומר'? אם למומר לכל התורה כולה, הרי כבר אמרנו זאת ברישא, ואם למומר לדבר אחד הרי אמרנו במציעתא שכן מקבלים ממנו, וכאן אתה אומר שלא מקבלים ממנו.

אלא לאו הכי קאמר: אלא בהכרח כוונת הברייתא חוץ מן המומר לנסך את היין לע"ז ולחלל שבתות בפרהסיה שלא מקבלים ממנו, נמצא א"כ שמומר לעבודת כוכבים הרי הוא מומר לכל התורה כולה! ומכאן קשה על רב ענן שאמר שמומר לאכול משחיטת מומר לע"ז.

*

קושיא: **והא מהכא נפקא? מהתם נפקא!** וכי לומדים שמומר לע"ז אינו יכול להביא קרבן מהפסוק "אדם כי יקריב מכם"? הרי לומדים זאת מפסוק אחר. וכפי שלמדנו במסכת הוריות.

מעם הארץ בעשותה וכו': מומר העובר עבירות במזיד, אינו יכול להתכפר בקרבן חטאת אם עבר עבירה בשוגג. שנאמר בקרבן חטאת "וְאִם נִפְשׁ אַחַת תִּחַטָּא בְשִׁגְגָה מֵעַם הָאָרֶץ" דוקא אם העובר העבירה בא מתוך העם ולא מומר שפרש מהציבור.

רבי שמעון בן יוסי אומר משום רבי שמעון: נאמר "וְאִם נִפְשׁ אַחַת תִּחַטָּא בְשִׁגְגָה מֵעַם הָאָרֶץ בְּעִשְׂתָּהּ אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תִעֲשֶׂינָהּ וְאִשָּׁם. או הוֹדַע אֱלֹוֵי חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְהִבִּיא קָרְבָּנוּ...". משמע שרק 'השב מידיעתו' מביא קרבן, כלומר שאם היה יודע שיש איסור בדבר היה נמנע מלעשותו, אז הוא חייב בקרבן.

אבל מומר שהיה עובר את העבירה אף אם היה יודע שיש איסור בדבר, לא מביא קרבן על שגגתו.

ואמרינן מאי בינייהו: ושאלנו שם, מה הנפקא מינה בין ת"ק לר"ש בר יוסי? **ואמר רב המנונא:** מומר לאכול חלב אך לא לאכול דם, והוא אכל דם בשוגג, והוא רוצה להביא קרבן חטאת על אכילת הדם. לדעת ת"ק כיון שהוא מומר לאכול חלב הוא נחשב מומר גם לגבי דם והוא לא יכול להביא קרבן. לדעת ר"ש בר יוסי מכיון שאם הוא היה יודע שזה דם הוא היה נמנע ולא אוכל, אם כן הוא 'שב בידיעתו' ומביא קרבן.

תירוץ: **חזא בחטאת וחדא בעולה וצריכי:** הפסוק "אדם כי יקריב מכם" מדבר על עולה, והפסוק "או הודע אליו חטאתו" מדבר על חטאת, וצריך להשמיע לנו שבשניהם מומר לא יכול להביא קרבן.

כי אם היה כתוב רק בחטאת, היינו חושבים שדוקא בחטאת מומר לא מביא קרבן. משום שהיא באה לכפרה, והוא הרי מוכן לעבור עבירות כמזיד, ולכן לא מגיע לו כפרה. אבל עולה שהיא לא באה לכפרה אלא היא דורון (= מתנה) הוא כן יוכל להקריב, קמ"ל שלא.

ואם היה כתוב רק עולה, היינו חושבים שדוקא עולה אינו יכול להביא בגלל שאין חובה להביא אותה, ומכיון שהוא רשע לא מקבלים ממנו מתנות, אבל חטאת שהוא חייב להביא כן נקבל ממנו כדי שלא יהיה חוטא נשכר, קמ"ל שלא מקבלים ממנו.

*

הכרייתא אמרה "מן הבהמה" לרבות בני אדם הדומים לבהמה, והיינו שמקבלים קרבנות מפושעי ישראל.

קושיא: וכל היכא דכתיב "בהמה" גריעותא היא? והכתיב "אדם ובהמה תושיע ה'" **ואמר רב יהודה אמר רב אלו בני אדם שהן ערומין בדעת ומשימין עצמן כבהמה:** אנשים חכמים שמתנהגים בענווה. **תירוץ:** התם כתיב אדם ובהמה הכא **בהמה לחודיה כתיב:** בפסוק ההוא כתוב גם אדם וגם בהמה, ולכן הוא מתפרש למעליותא על בני אדם המתנהגים בשפלות כבהמה. ואילו בפסוק "מן הבהמה" כתוב רק בהמה, ולכן הוא מתפרש לגריעותא.

קושיא: וכל היכא דכתיב "אדם ובהמה" מעליותא היא? והא כתיב "וזרעתי את בית ישראל זרע אדם וזרע בהמה": ופירוש הפסוק 'גם את החכמים וגם את הבורים ועמי ארצות אני אפרה וארבה'. מוכח שגם כשכתוב אדם ובהמה בפסוק, ה'בהמה' היא גריעותא. תירוץ: התם הא חלקיה קרא וכו': שם הפסוק חילק את האדם ואת הבהמה ולא חיבר אותם ביחד, כי כתוב "זרע אדם" לחוד "וזרע בהמה" לחוד.

*

א"ר חנן ... ר"ג ובית דינו: רבן גמליאל ובית דינו החליטו לאסור שחיטת כותי באכילה. (למרות שכתוב במשנתנו 'הכל שוחטין' לרבות כותי, לפי פירושם של אביי ורבא. בכל אופן רבן גמליאל בנו של רבי שכתב את המשנה, אסר את שחיטת כותי).

אמר ליה רבי זירא לרבי יעקב בר אידי - שמא לא שמע רבי אלא בשאין ישראל עומד על גביו? אולי הרב שמע שכל מה שאסר רבן גמליאל זה רק כשהכותי שוחט ואין ישראל עומד על גביו ורואה את שחיטתו, אבל אם ישראל עומד על גביו השחיטה כשרה ככתוב במשנה.

אמר ליה - דמי האי מרבנן כדלא גמירי אינשי שמעתא! בשאין ישראל עומד על גביו למימרא בעי? אתה דומה לאדם שאינו יודע ללמוד. כי אם הכותי שוחט וישראל לא עומד על גביו, וכי צריך לומר ששחיטתו פסולה? הרי פשוט שכותי חשוד על 'לפני עיור לא תתן מכשול'.

שאלה: **קבלה מיניה או לא קבלה מיניה?** האם רבי זירא קיבל את דבריו של רבי יעקב בר אדי (ששחיטת כותי אסורה אפילו בישראל עומד על גביו) או לא?

תא שמע. דאמר ר"נ בר יצחק א"ר אסי - אני ראיתי את רבי יוחנן שאכל משחיטת כותי, אף רבי אסי אכל משחיטת כותי.

ותיה בה רבי זירא: ורבי זירא תהה והסתפק על כך, האם שני החכמים הללו לא שמעו את האיסור של רבן גמליאל, אבל אם הם היו שומעים הם היו מקבלים אותו עליהם. או שאולי הם כן שמעו את האיסור, ובכל אופן הם לא קיבלו אותו עליהם?

הדר פשיט לנפשיה: ואחר כך רבי זירא פשט את הספק שלו, שהם אכן שמעו את האיסור אך לא קיבלו אותו. כי אם הם לא שמעו אותו אבל אם הם כן היו שומעים הם היו מקבלים, נמצא שבאמת הם אכלו איסור, וזה לא יתכן. כי איך יתכן שהם אכלו איסור? והרי אם לבהמה של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה, ושומר עליה שלא תאכל איסור (כפי שתספר הגמרא לקמן על בהמתו של רבי פנחס בן יאיר), אז על צדיקים עצמם לא כל שכן שהקב"ה שומר שלא יאכלו איסור?! כך פשט רבי זירא את ספקו.

ואי סלקא דעתך: ומוכיחה הגמרא, אם רבי זירא לא קיבל את דבריו של רבי יעקב בר אידי, והוא סובר שרבן גמליאל אסר רק כשאין ישראל עומד על גביו, יכול היה רבי זירא לתרץ לעצמו 'כאן כשישראל עומד על גביו, כאן כשאין ישראל עומד על גביו'. כלומר החכמים אכלו משחיטת כותי כי שם ישראל עמד על גביו, ואילו רבן גמליאל אסר שחיטת כותי באופן שאין ישראל עומד על גביו.

אלא בהכרח שרבי זירא קיבל את דבריו של רבי יעקב בר אידי שרבן גמליאל אסר אפילו בישראל עומד על גביו. (ולכן הוא הוכיח שהחכמים שמעו את האיסור ולא קיבלו אותו כי אחרת הקב"ה לא היה מביא תקלה עליהם).